

Utbildningsutskottets betänkande

1977/78: 29

med anledning av propositionen 1977/78: 182 angående viss alkoholforskning, m. m. jämte motioner

Propositionen

I propositionen 1977/78: 182 har regeringen (utbildningsdepartementet) — efter föredragning av statsrådet Wikström — föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att inrätta tjänster som professor med inriktning mot forskning på alkoholområdet i enlighet med vad som förordats i propositionen,
2. bemyndiga regeringen att inrätta en tjänst som professor i arbetsorganisation i enlighet med vad som förordats i propositionen,
3. bemyndiga regeringen att föra en tjänst som professor över stat i enlighet med vad som förordats i propositionen.

Våren 1977 beslöt riksdagen att tre forskartjänster skulle inrättas för forskning kring alkoholproblemen. Förslag om tjänsternas närmare inriktning och placering tas upp i propositionen.

I propositionen tas också upp ett förslag om att en tjänst som professor i fysik vid Chalmers tekniska högskola byts ut mot en tjänst som professor i arbetsorganisation.

Slutligen föreslås att en tjänst som professor vid universitetet i Stockholm får föras över stat.

Motionerna

1977/78: 1982 av Georg Andersson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen bemyndigar regeringen att inrätta en tjänst som professor i vårdforskning med särskild inriktning på alkoholmissbruk vid universitetet i Umeå,

1977/78: 1983 av Rune Torwald (c) vari yrkas att riksdagen beträffande bemyndigande att inrätta en professur i arbetsorganisation vid Chalmers tekniska högskola avslår propositionen 1977/78: 182 samt hemställer att regeringen sedan samtliga berörda instanser i Göteborg beretts tillfälle avge yttrande i ärendet återkommer till riksdagen med nytt förslag,

1977/78: 1984 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen

1. med avslag på propositionen beslutar benämna tjänsterna sociologi med särskild inriktning på missbruk av alkohol och droger, psykologi

med särskild inriktning på missbruk av alkohol och droger samt behandlingsforskning med särskild inriktning på missbruk av alkohol och droger, samt att placeringen av tjänsterna sker i överensstämmelse med vad som förordas i en i motionen nämnd skrivelse från vissa forskare,

2. beslutar uttala, att alkohol- och drogberoende är ett led i en samhällelig utslagningsprocess och att detta bör vara en grundläggande utgångspunkt för forskningsarbete inom området.

Utskottet

Tjänster för alkoholforskning

Alkoholpolitiska utredningen (APU) framhöll i sitt slutbetänkande (SOU 1974: 90—93) Alkoholpolitik att forskningen kring alkoholproblemen är otillräcklig. APU föreslog därför att ett fristående alkoholforskningsinstitut och 13 forskartjänster skulle inrättas. Omkring hälften av tjänsterna skulle placeras vid institutet och de övriga vid andra institutioner med alkoholforskningsprojekt. APU:s förslag bereddes av en särskild arbetsgrupp. Mot bakgrund av remissbehandlingen av APU:s förslag anförde beredningsgruppen i sin rapport (Ds S 1977: 1) att forskningsorganisationens framtida uppbyggnad borde övervägas ytterligare. Vidare ansåg gruppen att det skulle innebära betydande organisatoriska svårigheter att på en gång inrätta så många nya tjänster som APU föreslagit. Med hänvisning bl. a. till gruppens rapport föreslog regeringen i den vid riksmötet 1976/77 behandlade propositionen 1976/77: 108 om alkoholpolitiken att tre högre tjänster för alkoholforskning skulle inrättas, nämligen två samhällsvetenskapligt inriktade tjänster och en vårdinriktad tjänst. Riksdagen biföll förslaget (UbU 1976/77: 24, rskr 1976/77: 292).

Regeringen uppdrog den 18 maj 1977 åt universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att komma in med förslag om placering och närmare inriktning av de tre tjänsterna. UHÄ lade fram sina förslag i skrivelse den 8 februari i år. UHÄ föreslår dels en professur i sociologi med särskild inriktning på sambandet mellan arbetsliv och missbruk av alkohol och droger, knuten till samhällsvetenskaplig fakultet och placerad vid universitetet i Stockholm, dels en professur i psykologi med särskild inriktning på alkohol- och drogmissbruk, knuten till medicinsk fakultet och placerad vid Karolinska institutet i Stockholm, dels en professur i vårdforskning med särskild inriktning på alkohol- och drogmissbruk, placerad vid universitetet i Umeå och gemensam för samhällsvetenskaplig och medicinsk fakultet.

I propositionen 1977/78: 182 föreslår nu regeringen att riksdagen skall bemyndiga regeringen att inrätta tjänster som professor med inriktning mot forskning på alkoholområdet i enlighet med vad som förordats i propositionen.

I propositionen 1976/77: 108 om alkoholpolitiken påpekades att missbruk av alkohol och narkotika, liksom missbruk av andra medel såsom thinner och läkemedel, beror på likartade störningar. Med hänsyn till sambanden mellan alkoholmissbruk och missbruk av andra beroendeframkallande medel är det enligt den nu föreliggande propositionen 1977/78: 182 naturligt att dessa missbruk behandlas tillsammans. I denna proposition används benämningen alkoholmissbruk "som täckande såväl alkohol som andra beroendeframkallande medel". Tyngdpunkten i forskningen bör dock enligt statsrådets mening ligga inom alkoholområdet och benämningen av de nu aktuella tjänsterna anknyta till alkoholforskningen.

Professuren i sociologi bör enligt propositionen vara inriktad mot sociologisk forskning om bruk och missbruk av alkohol i samhället. Ett studium av hur förhållandena i arbetslivet påverkar alkoholbruket skall enligt propositionen vara en del av tjänstens ämnesområde. Tjänsten skall benämnas sociologisk alkoholforskning. Den föreslås placerad vid universitetet i Stockholm.

Professuren i psykologi bör avse forskning om alkoholbruk över huvud taget och benämnas psykologisk alkoholforskning. Denna forskning bör bedrivas i samverkan med medicinsk expertis, varför tjänsten föreslås placerad vid Karolinska institutet. Statsrådet anser att tjänsten bör vara knuten till både medicinsk och samhällsvetenskaplig fakultet.

Den tredje professuren slutligen föreslås få benämningen vårdforskning med särskild inriktning på alkoholmissbruk. Huvudvikten bör enligt propositionen ligga på forskning kring vårdbehov som har samband med bruk och missbruk av alkohol samt kring därtill hörande vårdformer, vårdinnehåll och behandlingseffekter inom socialvård och hälso- och sjukvård. Om tjänsten får denna inriktning finner statsrådet det naturligt att den placeras vid universitetet i Stockholm.

Som skäl för att samtliga de tre professurerna i alkoholforskning skall lokaliseras till Stockholm anförs i propositionen att forskningen kring alkoholproblemen är av utpräglat tvärvetenskaplig art och att de tvärvetenskapliga aspekterna i ett uppbyggnadsskede bäst tas till vara om forskningsresurserna samlas på en ort. De tvärvetenskapliga aspekterna anförs även som skäl för att tjänsterna fördelas på två högskoleenheter inom denna enda ort. På så vis skall man få möjlighet till påverkan och stimulans från olika fält. Föredragande statsrådet förutsätter ett mycket nära samarbete mellan de institutioner där alkoholforskning bedrivs.

I propositionen 1977/78: 182 (s. 3—4) refereras en särskild skrivelse från ett 20-tal forskare som kritiserar UHÄ:s förslag. De förordar en annan inriktning och placering av de tre tjänsterna än vad UHÄ föreslagit. Med utgångspunkt i dessa forskares synsätt föreslås i motionen 1977/78: 1984 (yrkandet 1) att regeringens förslag om tjänsternas benämning och inriktning skall avslås. Tjänsterna skall i stället enligt mo-

tionärernas mening benämns sociologi, psykologi resp. behandlingsforskning, alla med särskild inriktning på missbruk av alkohol och droger.

Av propositionen framgår att den ifrågavarande forskningsverksamheten inte endast skall avse alkohol utan också andra beroendeframkallande medel. Utskottet har inget att erinra mot att tyngdpunkten i forskningen skall ligga inom alkoholområdet och att detta kommer till uttryck i tjänsternas benämning. Utskottet avstyrker därför motionen 1977/78: 1984 yrkandet 1 i denna del och tillstyrker regeringens förslag om de tre tjänsternas benämning och inriktning. Utskottet har härvid förutsatt att utrymmet för forskning om andra beroendeframkallande medel kommer att få ett tillräckligt utrymme. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att socialutskottet nyligen behandlat frågor om narkomanvård och bl. a. tillstyrkt ett förslag om en treårig satsning på forskning inom narkomanvårdsområdet (SoU 1977/78: 36).

I fråga om professuren i sociologisk alkoholforskning vill utskottet särskilt understryka vikten av vad som i propositionen anförts om att ett studium av hur förhållandena i arbetslivet påverkar alkoholbruket skall vara en del av tjänstens ämnesområde.

I motionen 1977/78: 1982 yrkas att den föreslagna professuren i vårdforskning med särskild inriktning på alkoholmissbruk skall placeras vid universitetet i Umeå. Motionärerna anser att det inte längre finns några hållbara argument för att samla samtliga tre tjänster i Stockholm sedan APU:s förslag om ett särskilt institut för alkoholforskning avvisats. Att alltid bygga ut forskningsresurserna där verksamheten redan är ordentligt etablerad leder enligt motionärerna till ständigt ökade klyftor mellan de större och de mindre universiteterna. Detta kan motionärerna inte acceptera. De framhåller vidare att UHÄ förordat ett samarbete mellan alkoholforskning och annan forskning. Förutsättningarna för en tvärvetenskaplig forskningsinsats av det slag UHÄ förordat är enligt motionärerna minst lika gynnsamma i Umeå vid det mindre och lokalmässigt sammanhållna universitetet där som i Stockholm där två högskoleenheter föreslås bli involverade.

Utskottet delar regeringens syn på behovet av nära samarbete mellan de institutioner där alkoholforskning bedrivs. I ett uppbyggnadsskede kan de tvärvetenskapliga aspekterna och samarbetsmöjligheterna bäst tas till vara om forskningsresurserna samlas på en ort. Riksdagen bör därför biträda förslaget i propositionen 1977/78: 182 att de nu tre aktuella tjänsterna skall lokaliseras till Stockholm och avslå motionen 1977/78: 1982. Vid den framtida utbyggnaden av resurserna för alkoholforskningen bör eftersträvas att en forskartjänst inrättas vid universitetet i Umeå.

Frågan om vid vilken högskoleenhet i Stockholm professurerna bör inrättas m. m. tas upp i motionen 1977/78: 1984 (yrkandet 1). Motionä-

terna hemställer att tjänsterna skall placeras i överensstämmelse med det förslag från vissa forskare som refereras i propositionen. Detta förslag innebär att samtliga tre professurer skall inrättas vid Karolinska institutet med vissa anknytningar till universitetet i Stockholm.

Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet att tvärvetenskaplig samverkan och stimulans främjas genom att tjänsterna delas mellan de två i propositionen föreslagna högskoleenheterna i Stockholm, nämligen universitetet och Karolinska institutet. Riksdagen bör därför med avslag på motionen 1977/78: 1984 yrkandet 1 i denna del godkänna vad som förordats i propositionen 1977/78: 182 om fördelningen av de tre professurerna på universitetet i Stockholm och Karolinska institutet.

I motionen 1977/78: 1984 yrkas även (yrkandet 2) att riksdagen skall uttala att alkohol- och drogberoende är ett led i en samhällelig utslagningsprocess och att detta bör vara en grundläggande utgångspunkt för forskningsarbete inom området.

Den utslagningsprocess som sammanhänger med alkohol- och drogberoende är komplicerad och studiet av den ingår självklart som ett naturligt led i forskningen om alkohol och andra beroendeframkallande medel. Riksdagen saknar därför anledning att göra särskilt uttalande i frågan. Yrkandet 2 i motionen 1977/78: 1984 bör således avslås.

Omprövning av tjänst som professor

Regeringen har i propositionen hemställt om bemyndigande att inrätta en tjänst som professor i arbetsorganisation vid Chalmers tekniska högskola. Samtidigt skall en befintlig professur i fysik dras in. Utskottet kommer senare att framföra förslag om riksdagens beslut med anledning av regeringens hemställan i denna del och den med anledning av propositionen väckta motionen 1977/78: 1983.

Förande av en tjänst som professor över stat

Vid universitetet i Stockholm finns inrättad en tjänst som professor i socialantropologi. Utskottet tillstyrker att denna professur får föras över stat i enlighet med vad som förordats i propositionen.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

tjänster för alkoholforskning

1. att riksdagen bemyndigar regeringen att inrätta tre tjänster som professor,
2. att riksdagen beträffande benämning och inriktning av de tre tjänsterna som professor med avslag på motionen 1977/78: 1984 yrkandet 1 i denna del godkänner vad som förordats i propositionen 1977/78: 182,

3. att riksdagen beträffande lokaliseringen till ort av de tre tjänsterna som professor med avslag på motionen 1977/78: 1982 godkänner vad som förordats i propositionen 1977/78: 182,
4. att riksdagen beträffande fördelning på högskoleenheter av de tre tjänsterna som professor med avslag på motionen 1977/78: 1984 yrkandet 1 i denna del godkänner vad som förordats i propositionen 1977/78: 182,
5. att riksdagen beträffande uttalande om alkoholforskningen m. m. avslår motionen 1977/78: 1984 yrkandet 2,

förande av en tjänst över stat

6. att riksdagen bemyndigar regeringen att föra en tjänst som professor över stat i enlighet med vad som förordats i propositionen 1977/78: 182.

Stockholm den 26 maj 1978

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Bengt Wiklund (s), Linnea Hörlén (fp), Lars Gustafsson (s), Gösta Karlsson (c), Lena Hjelm-Wallén (s), Per-Olof Strindberg (m), Roland Sundgren (s), Helge Hagberg (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lennart Bengtsson (c), Bertil Fisksjö (c), Birgitta Rydle (m), Sivert Andersson (s) och Per Anders Örtendahl (c).

Reservation

beträffande *lokaliseringen till ort av de tre tjänsterna som professor* av Bengt Wiklund (s) och Roland Sundgren (s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet delar" och slutar "i Umeå" bort ha följande lydelse:

Alkohol- och drogmisbruk uppvisar mycket intressanta geografiska variationer vilket talar mot att de tre professurerna koncentreras till en ort. Även ur den synvinkeln att ett tvärvetenskapligt samarbete mellan alkoholforskning och annan forskning skall eftersträvas är det oriktigt att sammanföra alla tjänsterna till Stockholm. För den typen av tvärvetenskapliga kontakter det här är fråga om är det snarast till fördel att forskarna är placerade på olika orter. Därtill kommer att Stockholm redan i dag utan tvekan har en betydligt större forskningsorganisation inom såväl det medicinska som det beteendevetenskapliga området än t. ex. Umeå. Med hänsyn till det anförda och till vad UHÄ och motionärerna anført till stöd för att professuren i vårdforskning med särskild inrikt-

ning på alkoholmissbruk skall inrättas vid universitetet i Umeå föreslår utskottet att riksdagen med avslag på regeringens förslag om lokalisering bifaller motionen 1977/78: 1982. Utskottet tillstyrker att de två andra professurerna lokaliseras till Stockholm.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande lokaliseringen till ort av de tre tjänsterna som professor med bifall till motionen 1977/78: 1982 och med avslag på propositionen 1977/78: 182 godkänner vad utskottet förordat,

